

Drawing
THE BOTTOM LINE

The Bottom Line

1 / Adel ABDESSEMED

°1971, Constantine, Algerije

Adel Abdessemed werd in Algerije geboren maar verhuisde omwille van de burgeroorlog in 1994 naar Parijs. Dit lag aan de basis van zijn fascinatie voor geweld, een fenomeen dat onlosmakelijk met natuur en mens is verbonden. Rond deze biosociale dynamiek ontwikkelt de kunstenaar onderzoekssituaties op het scherp van de snede. In de video *Enter the Circle* (2009) zie je hem ondersteboven aan een helikopter hangen terwijl hij een grote cirkel probeert te tekenen. De resulterende werken getuigen van de absurde fysieke strijd die het tekenen vergde. De kunstenaar spreekt liever niet over een 'performance' maar verkiest de term 'daad' wegens de politieke connotatie. Religieus fundamentalisme is een van de kernthema's binnen Abdessemeds oeuvre. De cirkel staat hier voor eenheid en gemeenschap.

3 / Francis ALÿS

°1959, Antwerpen, België

Midden jaren '80 verkende Francis Alÿs via intense wandelingen Mexico City. Stilaan begon hij de stad als canvas te interpreteren en zijn wandelingen als lijnen. Ook in sporen van anderen zag Alÿs tekeningen en sculpturen. Hij fotografeerde en filmde ze. In 1995 maakte de kunstenaar met een lekkend blik gele verf een nachtwandeling door Gent. Het verloop van de route ontstond intuïtief. In 2004 voerde Alÿs zijn druppelactie opnieuw uit: *The Green Line* volgt precies de demarcatielijn tussen Joods en Palestijns Jeruzalem en verwijst naar het groene potlood waarmee Israëlisch opperbevelhebber Moshe Dayan in 1948 deze grens op de landkaart tekende. Alÿs voerde een poëtische actie uit met een politieke lading.

2 / Tomma ABTS

°1967, Kiel, Duitsland

Tekenen vormt de ruggengraat van Tomma Abts' oeuvre. De intieme schaal van haar abstracte schilderijen, waarvoor ze het meest bekend is, vloeide uit haar tekenpraktijk voort. Hoewel Abts' werk er gepland en gecontroleerd uitziet, zegt ze dat het spontaan ontstaat. Een tekening is voor haar een afbeelding van niets meer dan zichzelf, een neerslag van het maakproces, een weergave van luidop improviserend denken. Af en toe creëert Abts een serie kleinere tekeningen tijdens één doorlopende werksessie. Ook groter werk ontstaat in één beweging, maar dan over enkele weken. Eerst tekent Abts parameters uit: een beperkt aantal vormen, een selectie kleuren, een idee. Binnen deze gedefinieerde set elementen verkent ze vervolgens de mogelijkheden. Deze reducerende werkwijze resulteert in variaties, waarbij het ene beeld naar het andere lijkt over te springen.

4 / William ANASTASI

°1933, Philadelphia, Pennsylvania, Verenigde Staten

Bij elke tekening die hij maakt, stelt William Anastasi in vraag wat hij doet en hoe hij tekent. Keer op keer vindt hij nieuwe tekenmethodes uit. Hij hanteert diverse materialen en formaten, experimenteert met twee handen tegelijk, werkt op muziek en omgevingsgeluiden en in verschillende situaties. Zo ontstaan zijn *Subway Drawings*, *Walking Drawings*, *Pocket Drawings*, *Theatre*, *Cinema* en *Taxi Drawings*. De fysieke bewegingen gekoppeld aan de situaties waarin hij tekent – al wandelend, in een metro of taxi, met zijn hand in z'n zak of louter zijn arm uitstrekend – bepalen het karakter van elke tekening. Waar mogelijk tekent Anastasi met gesloten ogen met als doel zijn intellectueel denken te onderdrukken en het onderbewuste denken van zijn lichaam te activeren. Ironisch genoeg brengt dit hem dicht bij het wezen of de natuur van tekenen dan wanneer hij de natuur al tekenend zou trachten te imiteren.

5 / Anna BARRIBALL

°1972, Plymouth, Verenigd Koninkrijk

In de broze tekeningen van Anna Barriball zit het verglijden van de tijd vervat. De quasi meditatieve, bijna obsessieve herhalingen van gedetailleerde sjablonen ontstaan duidelijk uit arbeidsintensieve processen en tarten de grenzen van perfectie en geduld. Specifiek voor S.M.A.K. ontwikkelde de kunstenaar *Soundproof II* (2015), een tijdelijke, delicate muurtekening waarin niet alleen de dimensie 'tijd' maar ook 'ruimte' en 'geluid' een belangrijke rol spelen. Het abstracte patroon van potloodstippen is op de muur aangebracht met behulp van gerecupereerde akoestische panelen. De stippen verwijzen naar het geluid dat door de holtes en gaatjes in de panelen wordt geabsorbeerd. Hun zilverachtige reflectie schuift mee met jouw positie in de ruimte.

7 / Thomas BOGAERT

°1967, Dendermonde, België

In de animatiefilm *64 Skiers* vliegen op de soundtrack van de Japanse Kawabata Makoto meer dan 3000 tekeningen voorbij. Thomas Bogaert dompelt je in een aanstekelijk tempo onder in een stroom van beelden. Zoals skiërs tijdelijke glijsporen in de sneeuw achterlaten, zo vliegen de getekende sporen je om de oren. De contouren van de bergen vermengen zich met de bewegingssporen. Vlekken, kleursprongen, schokkerige overgangen, paginanummers – onvolmaaktheden van het maakproces van animatiefilms – zijn niet weggewerkt maar verlenen de video karakter. Muziek en beeld spelen een evenwaardige rol. Beide bepalen ze mee de energie, het ritme, de structuur, de vorm en de kleur van de film en zorgen ze voor spanningsaccenten. Vloeiende bewegingen en chaotische momenten wisselen elkaar af.

6 / Marc BAUER

°1975, Genève, Zwitserland

Voor S.M.A.K. realiseerde Marc Bauer een nieuwe muurtekening gebaseerd op *A Viso Aperto*, een werkenreeks van hem uit 2005 die vertrok van oude familiefoto's en het verhaal doet over zijn grootvader die na WOII uit Italië emigreerde. Bauer rakelt deze persoonlijke geschiedenis opnieuw op en verbindt ze met de huidige crisis in en rond Europa: de woekering van migratiestromen doorheen het continent of de verwoesting van cultureel werelderfgoed, zoals de tempel van Palmyra in Syrië die nu enkel nog een herinnering is, een beeld. Ruïnes in Bauers tekeningen verwijzen niet alleen naar deze recente vernielingen maar ook naar de ruïne als kunsthistorisch motief dat staat voor 'vergankelijkheid' en 'de tragedie van de cultuur'. Bauer verbindt collectieve geschiedenis met autobiografische anekdote tot gefragmenteerde verhaallijnen van fictieve en echte herinneringen. Hij zet tekenen in als middel om te registreren, te onderzoeken en sfeer te scheppen.

8 / Monica BONVICINI

°1965, Venetië, Italië

Monica Bonvicini bevraagt de rol van de kunstenaar vanuit een feministisch perspectief. Ze thematiseert de driehoeksverhouding tussen seks, macht en controle. Dubbelzinnigheid en een vleug humor werken daarbij relativerend. Naast sculptuur, schilderkunst en installatie neemt tekenen een belangrijke plaats in in haar oeuvre. Soms in functie van de realisatie van sculpturen, maar vaak autonoom. Tekenen is voor Bonvicini een medium om te filosoferen, ideeën uit te proberen en losse, momentane gedachten vast te leggen. De reeks *Smart Quotations* is niet op klassiek tekenpapier getekend maar op Brits inpakpapier. Dit versterkt de tijdelijke aard van wat de visuele registratie van dagboekfragmenten zou kunnen zijn.

9 / Michaël BORREMANS

°1963, Geraardsbergen, België

Michaël Borremans' werk balanceert tussen absurd realisme en onheilspellend mysterie. In de reeks *The House of Opportunity* verschijnt een huis, gewoonlijk symbool voor een vertrouwde omgeving, als een intrigerend, vreemd voorwerp. In een van de werken uit de reeks zie je een huis als kunstwerk in een museumzaal van S.M.A.K. Het is buiten proportie ten opzichte van de ruimte waarin het zich bevindt en neemt een wisselende schaal aan in relatie tot de museumbezoekers. In de nieuwe schetsenreeks *Sculptural Installation for Abandoned Airport* drijft Borremans de bevreemdende verhouding tussen menselijk lichaam en architectuur verder door. De patina van gerecupereerd papier leidt de kijker binnen in de kunstenaars door de tijd gekleurde universum dat commentaar geeft op onze controlemaatschappij waarin geweld overal om de hoek loert en ons lichaam het laatste toevluchtsoord is.

11 / Tacita DEAN

°1965, Canterbury, Verenigd Koninkrijk

Tacita Deans *Sixteen Blackboards* (1992) bestaat uit 16 foto's van krijttekeningen op een bord. Momentopnames van een tekening in continue verandering. Het bord functioneerde als een projectiescherm voor de kunstenaars denken en werd de drager van directe schetsen en nota's die ook snel werden weggewist. De mistige sporen van uitgeveegde en herwerkte passages getuigen daarvan en maken de creatietijd en de gelaagdheid van het maakproces openlijk zichtbaar. De manier waarop Tacita Dean tekent staat in relatie tot de tijdskunsten 'performance' en 'film'. Zelf spreekt ze over 'disfunctionele storyboards', een onbruikbare verzameling uitgetekende shots van scènes voor een mogelijk filmscript. De statische beelden van 16 stadia van een enkel bord suggereren een verhaallijn die zich in de verbeelding van de kijker voltrekt.

10 / Andrea BOWERS

°1965, Wilmington, Ohio, Verenigde Staten

De fotorealistische tekeningen van Andrea Bowers zijn geïnspireerd op beelden uit de massamedia. Als fotografie een manier is waarop onze cultuur nieuws verwerkt, dan is tekenen voor haar de manier om dat nieuws te kunnen begrijpen. Activisme vormt een van de inhoudelijke focussen binnen Bowers' werk. Uit massa's demonstranten isoleert ze individuen. Die tekent ze in een bescheiden grootte op grote witte papiervellen. Haarfijn als een oude meester, maar met een actuele kritische scherpte. De grijswaarden zorgen voor een tijdloze en documentaire sfeer. Tekeningen vormen een belangrijke kern binnen Bowers' oeuvre, dat daarnaast onder meer bestaat uit installaties over de geschiedenis van de arbeidersbeweging, boeken over feminisme en lezingen over haar persoonlijke deelname aan geweldloze burgerlijke ongehoorzaamheidsacties.

12 / Manon DE BOER

°1966, Kodaicanal, India

Maud B. is een kunstverzamelaar. Ze bezit onder meer twee abstracte zeefdrukken van Agnes Martin, een van de favoriete kunstenaars van Manon de Boer. De werken zitten achter glas en hangen in haar appartement dichtbij een raam. Voor een van de tekeningen plaatste de Boer een 16 mm camera met het diafragma ingesteld op een gemiddelde lichtwaarde. Ze vroeg Maud B. om de camera aan te zetten telkens wanneer ze tijd nam om het lichtspel op het werk te bekijken. De kleur- en lichtverschillen in de film zijn het gevolg van de ongewijzigde camera-instelling en het verstrijken van de tijd. De Boer gebruikt het kunstwerk van Martin als een projectievlak waarop de reële ruimte voor het werk wordt weerspiegeld. Zo ontstaat bovenop Martins rationale, minimalistische tekening een nieuwe, bewegende tekening die een persoonlijk verhaal schetst.

13 / Thierry DE CORDIER

°1954, Oudenaarde, België

Thierry De Cordier presenteert recente, tot nu ongetoonde tekenwerken. Met inkt schreef hij enorme oppervlaktes vol met zegswijzen waarin hij het onderwerp consequent verving door het woord 'Dieu' (God). Religieuze hoogte en alledaagse banaliteit bestuiven elkaar met nieuwe betekenissen. De zinnen zijn in een uitermate klein handschrift geschreven. Aan het begin zijn ze ordelijk en gecontroleerd. Naarmate de tekst vordert, worden ze almaar hysterischer en minder leesbaar. Schrijven als een meditatieve actie onttaardt in obsessieve bezetenheid. In deze werken tast De Cordier de grens af tussen taal en beeld. Schrijven wordt tekenen en vice versa.

15 / Johan DE WILDE

°1964, Zele, België

De tekeningen van Johan De Wilde zijn opgebouwd als schilderijen. Meticuleus werden horizontale en verticale lijnen laag na laag aangebracht. Mechanisch, lijkt het wel, alsof een printer ze drukte. Maar de minimalistisch strakke woorden en beelden zijn gehuld in een gevoelige nevel. Het werk van Johan De Wilde wordt weleens omschreven als dat van een 'menselijke printer', omdat het complexiteit met sensitiviteit combineert. Thematisch bespeelt De Wilde een brede waaier: o.a. symbolen, taal, tijd, kunstgeschiedenis en herinnering. De reden waarom de kunstenaar al zijn tekeningen benoemt met *History*, gevolgd door een nummer, verklaart hij als volgt: "Ik teken tijd, en dat in een schaal van één op één. Elke lijn is één seconde."

14 / Edith DEKYNDT

°1960, Ieper, België

Tekeningen ontstaan niet uitsluitend uit menselijke activiteit. Edith Dekyndt laat de wereld tekenen. In haar video *Dead Sea Drawings* (2010) zien we tekeningen verschijnen op papier dat door de kunstenaar wordt ondergedompeld in de Dode Zee. Het extreem zoute water tekent zich in het materiaal in. Dekyndts onderzoek spitst zich toe op de fysieke werking van materialen en de vormelijke gevolgen daarvan. Dit zien we ook duidelijk in *Graphite 15* (2015). Door langdurig bijna meditatieve tekenbewegingen van grafiet op doek te herhalen, raakte het materiaal verzadigd en gegolfd. De plooiën doen denken aan licht- en schaduw effecten. Verder experimenteert Dekyndt met klei op doek, plattekaas op jute en tempera op aluminiumfolie. Craquelures, afbrokkende materie, vlekken, kreuken en plooiën die zich vormen als toevallige sporen van een fysiek proces, adopteert ze binnen haar visueel vocabularium.

16 / Trisha DONNELLY

°1974, San Francisco, Californië, Verenigde Staten

Het werk van Trisha Donnelly ontvouwt zich in een vage zone waar tijd, ruimte, beeld en geluid zich op een alternatieve manier tot elkaar verhouden. Via tekeningen, foto's, sculpturen, films en geluidswerken activeert de kunstenaar de ruimtes tussen de beeldende disciplines en zoekt ze de limieten ervan op. Golven – zowel elektromagnetische golven (geluidsgolven bv.), als de golven van de zee – zijn een centraal motief. Ze staan voor Donnelly's fascinatie voor frequenties, vibraties en informatieoverdracht. Deze immateriële fenomenen maakt ze via haar werk zichtbaar, hoorbaar en voelbaar. Donnelly's tekeningen schommelen tussen figuratie en abstractie. Vaak lijkt er informatie te ontbreken om ze volledig te kunnen begrijpen.

17 / Ellen GALLAGHER

°1965, Providence, Rhode Island, Verenigde Staten

Ellen Gallagher voert je mee in een geraffineerde onderzeewereld waarin akelige en bekoorlijke wezens rondzwemmen: hersenvormige kwalen, zeemonsters, losse monden, ogen en oren en met wieren en pokken begroeide schedels. Ook feiten, fabels en fantasieën uit terreinen boven de waterspiegel, zoals Afrika, Amerika, het feminisme en de psychoanalyse, inspireren haar. Deze mysterieuze onbekende gebieden prikkelen je verbeelding en onderbewustzijn. Ineenvloeien en transformatie zijn sleutelbegrippen in Gallaghers werk. Ze manifesteren zich ook in haar tekenmateriaal: aquarel en inkt op transparante en geperforeerde lagen papier. Uit suggestieve, morsige kleurvlekken en minutieuze pennentrekken ontwikkelen zich aan beide zijden tekeningen die elkaars tegenvormen bedekken en/of onthullen.

19 / Nikolaus GANSTERER

°1974, Klosterneuburg, Oostenrijk

Zoals denken aan een idee voorafgaat, zo komt tekenen voor de tekening, en proces voor resultaat. Nikolaus Gansterer analyseert de identiteit van denken en tekenen als processen en thematiseert hun onderlinge relatie. Wat zich in zijn werk kristalliseert, zijn de sporen van een complexe choreografie tussen denken en materie. Tekeningen zijn hierbij zowel aan- als afwezig. Tijdens een performance zal Gansterer zijn installatie van tekens en objecten omzetten in een 'multi-dimensionaal diagram' waarin het complexe creatieproces wordt belichaamd. Vorm en functie van de componenten zullen wankelen en hun betekenis zal slingeren tussen definitie en onvolmaaktheid. Half geschreven, half benoemd, zal de installatie dubbelzinnig blijven zonder ooit concrete, afgewerkte tekening te worden. Omdat tekenen uitbreiden is, twijfelen, veranderen, laten vallen, omvormen en verder tekenen.

Op zaterdag 24 oktober 2015 (o.v.) activeert Gansterer zijn installatie in S.M.A.K. Voor up-to-date informatie over deze performance: www.smak.be

18 / Andrea GALIAZZO

°1983, Camposampiero, Italië

In een kleine afgezonderde ruimte word je door Andrea Galiazzo ontvangen. Hij doodlet een patroon van stippen en lijnen op je hand. De performance *Inky Way* (2014-15) ziet de kunstenaar als een initiatieritueel. Op de meest directe manier introduceert hij je in zijn werk in de overtuiging dat elk begrip een startpunt vereist, een rite de passage die een nieuwe manier van kijken opent. Deelnemen betekent lid worden van een subgroep, gekenmerkt door een 'ritueel merkteken'. Verder verwijst de kunstenaar naar de impliciete, intensieve taak van jonge kunstenaars om zichzelf te promoten. De tekenperformance vereist Galiazzo's aanwezigheid voor de volledige duur van de tentoonstelling. In contrast daarmee laat hij de levensduur van zijn tekeningen afhangen van wat de ontvanger ermee doet.

Andrea Galiazzo performt tijdens deze tentoonstelling elke vrijdag, zaterdag en zondag van 11u tot 17u.

20 / Julian GÖTHE

°1966, Berlijn, Duitsland

Julian Göthe is opgeleid als designer van decors voor animatiefilms. Zijn sculpturen, tekeningen en installaties leggen de glamour en clichés van de theater- en filmwereld aan banden door middel van een strikte geometrie die expressie en drama binnen een strakke structuur gevangen zet. In Göthes tekeningen komen diverse motieven samen: zijn robotachtige sculpturen verschijnen als hoofdrolspelers op de scène, menselijke acteurs geven het decor structuur en geometrische ornamenten verlevendigen het podium. Göthes muurtekening isoleert laatstgenoemd motief en ontplooit de lijnvoering ervan in de ruimte. Touwen gefixeerd in een geometrisch patroon balanceren tussen de tweede en de derde dimensie. Het werk doet denken aan constructies uit de meetkunde of architectuur, waarin reële en illusionaire perspectiefruimte niet van elkaar te onderscheiden zijn.

21 / Roni HORN

°1955, New York, Verenigde Staten

But 2 (2013) bestaat uit een concentratie van lijnen, kleur, tekens en woorden. Leegte omgeeft het patroon. In essentie wil Horn ons 'de plek van haar tekening' of 'haar tekening als plek' intens doen ervaren. Een kernthema in haar oeuvre is gefragmenteerde identiteit. *But 2* ontstond uit vormen in puur pigment, houtskool en vernis op karton dat werd verknipt en op een andere manier opnieuw werd samengesteld. Binnen een totaalbeeld van meanders en lijnen verbinden de fragmenten zich. Het lijkt alsof de kunstenaar zich voor de reconstructie liet sturen door markeringen en woorden. Ze suggereren verbanden die je ogen constant in beweging houden. Horns bijzondere gevoeligheid voor materiaaltextuur draagt bij aan de sensualiteit van haar visuele texturen. Ernaar kijken is als het lezen van een landschap. Aarzelingen, vingerafdrukken, snijranden en vlekjes zorgen voor een boeiend reliëf.

23 / Mark LOMBARDI

°1951 - +2000, New York, Verenigde Staten

De zorgzaam uitgetekende structuren van Mark Lombardi brengen politieke, economische en maatschappelijke verbanden in kaart. Met schijnbare objectiviteit construeert de kunstenaar complottheorieën. *UPI Saga* bvb. poogt de verbanden te ontrafelen tussen nieuwsagentschap UPI en de Amerikaanse rechtse fundamentalist Pat Robertson. Alle elementen in Lombardi's diagrammen zijn met elkaar verbonden. Ze vormen een microkosmos die complexe systemen begrijpbaar lijkt te maken. Lombardi begon zijn 'wolken met feiten' te ontwikkelen in de ontstaansperiode van het internet dat massabewegingen van informatie, virtueel geld en mensen aanzwengelde. Om inzicht in deze dynamiek te verwerven, ontwikkelde de kunstenaar zijn sociogrammen die worden beschouwd als een bijzonder betekenisvolle bijdrage tot de conceptuele kunst.

22 / Henri JACOBS

°1957, Zandoerle, Nederland

In zijn *Journal Drawings*, een tekeningenreeks die Henri Jacobs quasi dagelijks verder ontwikkelt, verwerkt hij beeldtaal uit vooral de modernistische beeldende kunst en voornamelijk in de marge ervan tot een persoonlijk universum. De kunstenaar ordent zijn tekeningen chronologisch, nummert ze systematisch en legt ook *Depots* per jaar aan met beeldmateriaal dat hem inspireert. Deze sterk methodische aanpak weerspiegelt zich in zijn soms naar het esoterische neigende beeldtaal: eindeloze hernemingen van tot in de details uitgewerkte, repetitieve patronen en hun constructielijnen. Sommige tekeningen doen denken aan Indiase mandala's of caleidoscopische vervormingen. De creatie van dit oeuvre vergt haast stoïcijnse discipline. Rationaliteit en obsessie ontmoeten elkaar.

24 / Mark MANDERS

°1968, Volkel, Nederland

Het oeuvre van Mark Manders begon in 1986 met een plattegrond van schrijfmateriaal die als basis zou dienen voor een geschreven zelfportret. De kunstenaar raakte gefascineerd door de samenhang ervan, gedictieerd door de dingen, hun kleur, taal en vorm, die met taal niet te vatten valt. Hij besloot zijn zelfportret met voorwerpen te tekenen als een imaginair 'huis' waarin hij gedachten zou onderbrengen. Elk van zijn werken ziet Manders als een nieuw facet van dit *Zelfportret als gebouw*. De installatie *Silent Studio* (1989-2015) is interpreteerbaar als een driedimensionale momentopname van een kunstenaarsatelier, als een plek waar gedachten zijn bevroren. Je ziet er onder meer tekeningen op gips en een gipssculptuur met ontwerp tekeningen. Tekenend is voor Manders "eerder een onderzoek naar denken dan naar waarneming. Het gaat om gedachten die worden nagetekend".

25 / Nick MAUSS

°1980, New York, Verenigde Staten

Tekenen is een fundament van Nick Mauss' oeuvre. Het opent mogelijkheden om verschillende afwerkingstadia af te tasten en vormen tussen disciplines in te ontwikkelen. Mauss werkt met inkt, aquarel, pastel, kleurpotlood, gouache en houtskool op papier, soms ook met spiegels en keramiek. Doorheen deze materialen maakt de beweging van de lijn dingen zichtbaar, sluimerend of verborgen. Mauss reproduceert onder meer sporen uit de kunst- en cultuurgeschiedenis. Zijn tekeningen worden weleens vergeleken met *"vergeten woorden die op het puntje van je tong liggen"*. Wat ze suggereren kan of wordt net niet uitgesproken. De kwetsbare, gesloten beelden weifelen tussen schijnbare introversie en berekende vaagheid. Mauss is vooral bekend voor zijn tekeningen, maar maakt ook schilderijen en sculpturen en verraste Frieze Art Fair London in 2014 met een groots opgezette performance met ballet.

27 / Lucy MCKENZIE

°1977, Glasgow, Verenigd Koninkrijk

De betekende maquettes van Lucy McKenzie werden oorspronkelijk tentoongesteld in relatie tot ruimtevullende environments over het Alhambra en Adolf Loos' Villa Müller. Tegenover deze aan de 'perfectie' grenzende architectuur plaatste de kunstenaar registraties van alledaagse interieurs. Hoe vormgeving je dagelijkse leven vertaalt en kleurt, is een kernthema binnen McKenzie's oeuvre. *Bedsit Glasgow* is een kopie van het appartement van een voormalige flatmate. Extreem gevoelig voor geluid voorzag hij zijn flat van geluidsdempende ingrepen. *Apartment Gallery* is gebaseerd op *Cabinet Gallery*, een kunstgalerie/atelier in een Londense privéflat uit de jaren '90. Beide maquettes zijn een antwoord op Loos' villa die bewust werd ontworpen als een podium dat het dagelijkse leven van haar bewoners sterk zou beïnvloeden. Met *Origami Studio* legt McKenzie de link tussen de geometrie van papiervouwkunst en Arabische decoratieve patronen van het Alhambra.

26 / Paul MCCARTHY

°1945, Salt Lake City, Utah, Verenigde Staten

Paul McCarthy, die in 2007-'08 een bijzonder controversiële solotentoonstelling in S.M.A.K. opzette, gebruikt tekenen als uitlaatklep voor zowel bewust denken als onbewuste driften. Het is voor hem een belangrijk notitiemiddel bij onderzoek ter ontwikkeling van zijn performances. Zo ook zijn *Bunker Basement Drawings* (2003). McCarthy's tekeningen omvatten schetsen, modellen, diagrammen, personagestudies, grondplannen voor sets, regieaanwijzingen, analyses van decorstukken en structuren, maar ook teksten in de vorm van lijsten, aantekeningen, woordspelingen en -associaties en fragmenten van scripts. Ze zijn de neerslag van fases in het creatieproces van scenario's en vormen cruciale stappen tussen de kunstenaars ideeën en zijn provocerende, maatschappijkritische live performances.

28 / Julie MEHRETU

°1970, Addis Abeba, Ethiopië

Voor haar vaak monumentale, dynamische schilderijen van rond het jaar 2000 is Julie Mehretu het meest bekend. De werken vertrokken uit een diepgaande verkenning van tekenen als proces en worden nog het best benoemd als 'getekende schilderijen', of zelfs: 'geschilderde tekeningen'. Laag na laag ontwikkelde zich uit figuratieve bronbeelden het abstractere DNA van deze werken. Tekenen biedt voor Mehretu een intimiteit die meer vrijheid toelaat dan schilderen. Tekenen maakt haar schilderijen spontaner. De kunstenaars recente beeldtaal bestaat uit gestuele grafische structuren, rusteloze tekenclusters. Zelf spreekt ze van 'lettertekens'. Ze dragen de geschiedenis van de tekenkunst mee, van de eeuwenoude mystieke Chinese kalligrafie tot de informele schilderkunst uit de jaren '50 van o.a. Michaux, Hartung, Soulages en Mathieu.

29 / Matt MULLICAN

°1951, Santa Monica, Californië, Verenigde Staten

Matt Mullicans werk reflecteert over kennis, taal en de waarneming en weergave van de wereld. Zijn onderzoek naar gedrag en de aspecten waaruit een persoonlijkheid bestaat, leidde in de jaren '70 tot tekenperformances onder hypnose. Zo zoekt hij contact met zijn onderbewustzijn dat hij benoemt met 'that person' en omschrijft als een leeftijd- en geslachtsloos medium. De trance kan uren aanhouden en laat Mullican toe om beperkingen te doorbreken. Tijdens de performances past hij tekentechnieken uit het surrealisme toe zoals 'écriture automatique', automatisch schrijven of tekenen zonder vooropgezet idee, en 'frottage', met tekenmateriaal over een textuur wrijven tot er sporen op een drager zichtbaar worden. Binnen Mullicans oeuvre manifesteert hypnose zich als de chaotische tegenpool van de kunstenaars extreem geordende, bijna encyclopedische pogingen om de wereld als geheel in kaart te brengen.

31 / Jockum NORDSTRÖM

°1963, Stockholm, Zweden

Jockum Nordström is bekend voor zijn collages, schilderijen, tekeningen en sculpturen die refereren aan onder meer volkskunst, art brut en jazz. Hij schreef en illustreerde ook kinderboeken en ontwierp platenhoezen en cd-covers. Zijn werken zien er zeer associatief uit. De losse manier waarop de figuren over de bladspiegels zijn verspreid, biedt ruimte voor vrije interpretatie. De volkse, intuïtieve, haast kinderlijke knip- en plakstijl verleent de werken een naïef karakter. Maar de stuntelige uitvoering is geveinsd. De beelden zijn geraffineerd in de manier waarop toeval werd toegelaten. Nordström heeft een gevoelig oog voor 'ongelukjes' en materiële ruis in de vorm van vlekken, aangetaste zones, scheuren en rimpels in het verweerde papier.

30 / Marc NAGTZAAM

°1968, Helmond, Nederland

Het werk van Marc Nagtzaam speelt zich af tussen tegengestelde krachten: willekeur vs. orde, regelmaat vs. intuïtieve chaos, vooropgestelde regels vs. improvisatie met een intentie. Het ontstaat in de ruimte tussen gedachte en emotie, tussen controle en greep verliezen. Falend tegen zijn basisregels zoekt het in dit falen almaar beter te worden. De vibratie en onvoorspelbaarheid van de tekenende hand en de variatie in de sporen van het potloodpunt verzachten de strakke logica van een onderliggend systeem. Net als de geometrisch abstracten en (post)minimalisten creëert Nagtzaam met primaire geometrische vormen een universele taal zonder inhoudelijke verwijzingen. Zelfs letters dienen niet om te lezen maar om als vormen te bekijken. Waar Nagtzaam tekeningen op papier presenteert als componenten binnen een muurtekening, lijken ze je – als ramen – uitkijk te bieden op nieuwe ruimte buiten de reële tentoonstellingsruimte.

32 / Henrik OLESEN

°1967, Esbjerg, Denemarken

Sinds midden jaren '90 verricht Henrik Olesen onderzoek naar homofobie en racisme binnen de patriarchale logica van de Europese democratie. De tekeningenreeks *A.T.* onderzoekt de vergeten biografie van de Britse wiskundige Alan Turing (1912-'54) die de Turingmachine ontwikkelde, een berekeningsinstrument dat aan de basis ligt van computerlogica. Omwille van zijn homoseksualiteit werd de man strafrechtelijk vervolgd. Dit leidde mogelijk tot zijn vermoede zelfmoord. Turings levensloop lijkt zijn persoonlijk verhaal uitzonderlijk nauw te verbinden met de 20ste-eeuwse geschiedenis. Olesen bracht op originele documenten met de hand 'correcties' aan. Het zijn authentieke sporen van de kunstenaars directe interactie met het onderzoeksmateriaal. Hij presenteert niet de betekende originelen maar scans ervan, nieuwe beelden waarbinnen hij aan de documenten en aan zijn correcties gelijke historische waarde toekent.

33 / Gabriel OROZCO

°1962, Jalapa, Veracruz, Mexico

Gabriel Orozco is een precieze, poëtische verslaggever van het vluchtige alledaagse. Zijn tekeningen staan los van zijn veel bekendere installaties en objecten en zijn intiemer. De link ertussen zou 'toeval' kunnen zijn, in de zin dat Orozco's sculpturaal werk ontstaat uit toevallige ontdekkingen tijdens stadswandelingen en dat zijn tekeningen groeien uit ongelukjes en toevalligheden. In recente tekeningen verwerkt hij bladeren van bomen in combinatie met vlekken en handafdrukken in pastel. De resulterende beelden zijn suggestief, rijk aan materie en beweging. Hier heeft tekenen minder met lijnen te maken dan met spontane sporen. De hand creëert de tekening. Sterker nog: de hand 'is' de tekening. Orozco's tekenen vertrekt uit de dingen en het lichaam zelf. De aanwezigheid van de kunstenaar tijdens het tekenproces is onmiskenbaar cruciaal.

35 / Chloe PIENE

°1972, Stamford, Connecticut, Verenigde Staten

De tekeningen en sculpturen van Chloe Piene verwijzen naar erotiek en dood. Uit de fragiele lijnen die de kunstenaar schetst verschijnen handen, voeten, armen, benen en hele lichamen. De sensuele figuren die Piene tekent houden zich op tussen leven, lust en vergankelijkheid. Ze relaxen, wentelen zich in welbehagen, treden in roes en uit hun lichaam. *La Petite Mort*. De sfeer is duister, rebels en existentieel. Pienes vrouwelijke naakten doen denken aan skeletten uit Albrecht Dürers dodenmars en uitgehongerde modellen in werk van Egon Schiele maar dan met een gothic randje.

34 / Raymond PETTIBON

°1957, Tucson, Arizona, Verenigde Staten

Fundamenteel voor Raymond Pettibons werk is de beeld-tekst-combinatie. Zijn tekeningen uit de jaren '70 zijn sterk verwant met strips. Al snel doorbrak hij dit met op zich staande tekeningen en een scherper verband tussen beeld en tekst. Pettibon eigent zich beelden toe en combineert ze met citaten uit de wereldliteratuur, de populaire en underground cultuur. Zijn kernthema is de donkere kant van the American Dream: drugs, seks, religie, geweld en actuele mythes van Woodstock over Manson tot de strijd tegen terrorisme. Twee personages functioneren als zijn alter ego's: Gumby, die zich in elke mogelijke situatie inpast, en Vavoom, die maar één klank kan uitbrengen maar daarmee alles betekenis geeft. Voor zijn deelname aan de tentoonstelling *Helter Skelter: L.A. Art in the 1990s* (1992) was Pettibon in de kunstwereld onbekend en maakte hij naam binnen de punkrocksceen met 'fanzines' (amateurtijdschriften) en platenhoezen.

36 / Carol RAMA

°1918, Turijn, Italië

De eerste tentoonstelling van Carol Rama in 1945 in Turijn veroorzaakte een schandaal. Nog vóór de opening liet de politie alle werken verwijderen. Ramas onverbloemde weergave van obsessies, dromen, seksuele fantasieën, fetisjen, geweld en agressie schokte. Haar radicale, obscene werk is autobiografisch. Persoonlijke trauma's zijn de bron ervan. Het feit dat de kunstenaar autodidact is versterkt de rauwheid, authentieke naturel en naïeve sensualiteit van haar beelden die verwant zijn met animisme en art brut. Ramas fijnzinnige, vaak ironische tekeningen zijn aanstootgevend elegant en dromerig rebels.

37 / Robin RHODE

°1976, Capetown, Zuid-Afrika

Het werk van Robin Rhode munt uit in directheid. De kunstenaar groeide op in post-apartheid Zuid-Afrika. De invloed van o.a. hip hop, breakdance, graffiti en skateboarden en de traditie van vertellen via muurtekeningen stimuleerden de ontwikkeling van Rhodes esthetiek van de straat. Zijn ingrepen animeren het alledaagse. Ze toveren stedelijke plekken om tot imaginaire werelden waarin ruimte en tijd anders aanvoelen en waarin een performer – Rhode zelf of een acteur – muurtekeningen activeert. Tekenen is voor Rhode een uitgesproken fysieke ervaring en de motor van zijn oeuvre. Het medium ligt aan de basis van zijn foto's, stop motion video's en performances die persoonlijke verhalen versmelten met socio-economische thema's. Recent werk bevat ook verwijzingen naar de kunstgeschiedenis en overbrugt zo de kloof tussen straat en museum.

Tijdens deze tentoonstelling voert Rhode een performance uit. Voor up-to-date informatie: www.smak.be

39 / Thomas SCHÜTTE

°1954, Oldenburg, Duitsland

Thomas Schütte volgde een opleiding schilderkunst, maar het medium kon hem al snel niet langer boeien. In zijn zoektocht naar een meer directe relatie tussen kunst en realiteit, ontwikkelde hij naast schilderijen en ook sculpturen, installaties, aquarellen, foto's, theaterdecors en tekeningen. Af en toe maakt hij van zijn werken op papier versies in keramiek. *Relief 19.02.2015* is een vrije vingerschets zonder voorganger op papier. Schütte denkt in beelden. Bij tekenen volgt hij de weg van de lijn en zoekt hij toeval op. Zijn lijnen zijn nooit beredeneerd. Tekenen is voor Schütte kijken, ontdekken wat hij niet kent, verder kijken en verder tekenen. Telkens opnieuw proberen te vatten wat dichtbij en vertrouwd is en merken dat het toch ver weg en onbekend blijft.

38 / Salam Atta SABRI

°1953, Bagdad, Irak

Voor 2005 was Salam Atta Sabri keramist. Toen hij in dat jaar naar zijn geboortestad Bagdad terugkeerde, was de situatie uiterst problematisch: vechtende milities, extreem geweld, politieke instabiliteit, corruptie en chaos. Bij gebrek aan basismateriaal voor keramiek begon Atta Sabri te tekenen. *Letters from Baghdad* is een tekeningenreeks die als ware het een dagboek de tragedie van de kunstenaars terugkeert naar Bagdad verhaalt. In de beeldtaal ervan zijn zowel modernistische elementen verwerkt als motieven uit de oude beschavingen tussen Tigris en Eufraat. De reeks bestaat uit twee types tekeningen. Een eerste, waarbij het blad wordt gestructureerd door een raster dat extreem gevuld werd met vormen en tekens. En een tweede, dat de werveling van een tornado lijkt te suggereren. Relatieve orde en apocalyptische chaos bestuiven elkaar.

40 / Mithu SEN

°1971, Burdwan, West-Bengalen, India

Mithu Sen maakt delicate, provocerende tekeningen die verhalen lijken te vertellen. De personages – mensen, dieren en fabelachtige tussenwezens – bewonen een droomwereld tussen het onbewuste deel van de psyche en het bewuste lichaam. In sommige beelden integreert Sen tekst als grafisch signaal zonder verhalende betekenis. Via deze abstracte taal verhoogt ze de ondoordringbaarheid van haar beelden maar opent ze tegelijk mogelijkheden. Sens tekeningen variëren van sprookjesachtige fantasieën over semi-anatomische studies tot expliciet erotische scènes. Ze zijn uitgevoerd op papier in potlood en aquarel. Accenten van transparante verf en de plexi waarin ze zijn ingekaderd, activeren licht en schaduw als immaterieel tekenmateriaal dat momentaan extra betekenis genereert.

41 / Jim SHAW

°1952, Midland, Michigan, Verenigde Staten

De *Dream Drawings* van Jim Shaw bieden een ongevoond grondige en consequente inkijk in de visuele mechanismen van dromen. Sinds 1992 'vangt' de kunstenaar zijn dromen door ze 's ochtends na te vertellen en te registreren. Op basis van deze geluidsoptnames probeert hij uit de onsamenhangende dromen concrete beelden te ontwikkelen. Vaak resulteert dit in een stripachtige opeenvolging van bizarre, tegenstrijdige associaties. Op de ommezijde van zijn tekeningen noteert Shaw telkens de verhaallijn. De kunstenaar is er zich van bewust dat de schizofrenie van dromen volledig en helder vatten in tekeningen en tekst onmogelijk is, maar blijft gestaag aan zijn droomdagboek verder werken. Meer en meer ontstaan intussen ook beelden uit het tekenproces zelf.

43 / Alexandre SINGH

°1980, Bordeaux, Frankrijk

Of hij nu theater, collages of sculpturen maakt, tekent, schrijft of performat, Alexandre Singh is in wezen een verhalenverteller. Hij onderzoekt hoe onze geest een coherente visie op de wereld samenstelt uit onze waarnemingen, herinneringen, verhalen, dromen, persoonlijke en historische feiten. Zijn reeks *Assembly Instructions* bestaat uit collages van scans en kopieën uit boeken, tijdschriften en het internet. Singh heeft er aantekeningen aan toegevoegd en ze in losse schema's georganiseerd. Stippellijnen verbinden de assemblages zonder verbanden uit te spreken. *The Pledge: Danny Rubin* maakt deel uit van de reeks en is gebaseerd op een interview door Singh met Rubin, scenarioschrijver van de film *Groundhog Day* (1993). Singh speelt met ideeën uit de film: een circulaire verhaallijn, de transformatie van een karakter, schrijven als handeling, reële en metafysische grenzen in het verhaal, Janus die naar verleden en toekomst kijkt, de marmot (groundhog) en de verbeelding van de kijker.

42 / Paul SIETSEMA

°1968, Los Angeles, Californië, Verenigde Staten

Tekenen is voor Paul Sietsema een middel om ideeën te vormen voor zijn werk in andere media. In zijn films, schilderijen en tekeningen tematiseert de kunstenaar de status en gelaagde geschiedenis van beelden. Hij onderzoekt de relatie tussen beeldvorming, vorm en materiaal die onze blik op de wereld sterk beïnvloedt. Aan de hand van beelden en objecten die Sietsema verzamelde of zelf maakte, bevraagt hij zijn dubbele rol als consument en maker van beelden. Daarbij heractiveert hij reproductiemethodes van voor het digitale tijdperk. De voor kranten typische rasterdruk bvb. simuleert hij met uiterste precisie in inkt op papier. Sietsema's tekenstijl is fotorealistisch. De uren die de kunstenaar spendeert om zijn tekeningen beetje bij beetje op te bouwen weerspiegelen voor hem de gelaagdheid van geschiedenis.

44 / Bart STOLLE

°1974, Eeklo, België

Hoewel Bart Stolle dagelijks tekent, toont hij zijn schetsen pas sinds kort. De kunstenaar is bekender voor animatiefilms met geometrische figuren die objecten en personages vormen, maar maakt ook complex schilderwerk dat associaties oproept met technische, sociale en stedelijke situaties. Zich sterk bewust van de diepgaande invloed van digitalisering op de manier waarop we waarnemen, reageert Stolle met zijn trage, uitgepuurde vormtaal op de almaar snellere productie en verspreiding van beelden. Hij analyseert o.a. hoe computers 'tekenen': door middel van toevalspreiding, het plotten en herhalen van vormen, en de aanmaak van ritmische reeksen van de binaire getallen 0 en 1. Veel van Stolles tekeningen zijn variaties van punten, strepen en lijnen. Soms klitten deze beeldelementen samen, op andere plekken vallen ze uit elkaar. *"Oneindige scheiding en oneindige verbinding"*, zo vat Stolle de dynamiek ervan samen.

45 / Elly STRIK

°1961, Den Haag, Nederland

Rond haar werk *Freuds Sofa* bouwde Elly Strik een intieme kamer uit met tekeningen geïnspireerd op ideeën van Darwin over evolutie en van Freud over het onbewuste. De sofa verwijst daarbij niet naar de context van een psychoanalytische sessie maar verbindt de verbeelding met dromen en verlangens. Striks tekeningen herinneren aan de oorsprong van het leven, willen de essentie van het mens-zijn raken en duiden haar beeld van de ideale toekomstgerichte maatschappij. Niet alleen sterk zijn is een overlevingsmechanisme. Samenwerking is cruciaal. Creativiteit is daarbij een overlevingsprincipe dat de meest diverse individuele wezens en geschiedenissen kan samensmelten tot nieuwe levensvormen: planten verenigen zich met dieren, machines met wormen, cellen lijken op mensenogen.

47 / Rosemarie TROCKEL

°1952, Schwerte, Duitsland

In schetsen en notities bewaart Rosemarie Trockel waarnemingen en ervaringen, gedachten en gevoelens. Haar 'beeldhouwertekeningen' documenteren haar visuele manier van denken en leiden niet noodzakelijk tot voltooid kunstwerken. Hoewel ze deel uitmaken van het ontwikkelingsproces van objecten, sculpturen en installaties, verschillen ze van traditionele beeldhouwertekeningen door hun onafgewerkte esthetiek die ze vrij en open maakt zoals ideeën. Voor deze tentoonstelling maakte Trockel assemblages van dergelijke schetsen en nota's. De combinaties lijken inhoudelijke verbanden te genereren, maar daar is het de kunstenaar niet om te doen. Haar assemblages ziet ze als *"reservoirs van sculpturale ideeën"* die inkijk bieden in haar rijke associatieve vermogen.

46 / Ante TIMMERMANS

°1976, Ninove, België

Ante Timmermans maakt o.a. sculpturen, performances en installaties, maar is boven alles een tekenaar. Zijn installaties ziet hij als ruimtelijke tekeningen. Ze ontstaan direct, spontaan en associatief uit vragen, twijfels en ideeën rond existentiële en persoonlijke kwesties. Timmermans analyseert de alledaagse absurditeit van routine, controle en verving en koppelt dit aan de essentiële vraag naar de zin van het leven. De basis van *Der Souffleur des Lichts* is een podium, het schouwtoneel voor Timmermans' artistiek universum. Een intussen jarenlange kompaan van de kunstenaar is de ezels, het lastdier dat staat voor de mens die verstrikt zit in Kafkas web en in de onmogelijk volkomen te vermijden sleur van alledag. De souffleur is de kunstenaar zelf. Verborg in het souffleurshokje gaat hij in dialoog met de ezels, met jou en met zichzelf op zoek naar het 'lichts', een samensmelting van 'ich' (ik), 'lichts' (iets) en 'Nichts' (niets).

48 / Ignacio URIARTE

°1972, Krefeld, Duitsland

Geïnspireerd door zijn vroegere carrière als zakelijk administrator maakt Ignacio Uriarte tekeningen die de actuele esthetiek van kantoren weerspiegelen. De kunstenaar zet informatie, handelingen, competenties en materialen om in een pure abstracte stijl. Hij gebruikt typisch kantoomateriaal zoals gekleurde balpennen. Zijn improviserende manier van tekenen heeft veel gemeen met droedelen, tekenen terwijl je gedachten ergens anders zijn, tijdens een telefoongesprek bv. Uit zulke krabbels vanuit het onderbewuste ontstaan soms eenvoudige tekeningen, soms uitgebreide patronen. Variaties in de druk op de tekenpen, extreem zorgvuldig doorwerkte clusters van elkaar kruisende lijnen en gevoelige graduele kleurovergangen maken Uriarte's droedelwerk veel verfijnder. Zijn biomorfe vormen en organische netwerken van lijnen doen denken aan micro-organismen, fossielen, dierlijke weefsels of zenuwbanen.

49 / Anne-Mie VAN KERCKHOVEN (AMVK)

°1951, Antwerpen, België

In gevonden prentenboeken met vooral religieuze oude meesterwerken uit het Louvre inspireerde in het bijzonder het spel van handen AMVK tot het maken van deze tekeningen. Ooit trof haar ook een artikel over hoe belangrijk de rol van handen is bij contact met dementerenden. Handen kunnen verbinden, helpen, ordenen, rust bieden en warmte geven. Maar ze kunnen ook vernielen. Beelden van de actuele crisis in en rond Europa schokken diep. Vanuit haar verontwaardiging en zucht naar positieve tegenbeelden, tekende AMVK persoonlijke overdenkingen uit. Ze zijn gekleurd door mysterieuze codes uit haar onbewuste, theoretische citaten en beelden uit de kunstgeschiedenis die in het collectieve geheugen zijn verankerd, waarvan sleutels om hun boodschap te begrijpen verloren gingen. Dit als reactie op de Islam, die elke afbeelding van Allah als godslastering beschouwt en zich in haar recente excessen erg vijandig opstelt tegenover de christelijke traditie en onze westerse cultuur.

51 / Sandra VÁSQUEZ DE LA HORRA

°1967, Viña del Mar, Chili

In de beelden van Sandra Vásquez de la Horra spelen personages geleend uit diverse contexten rollen in nieuwe mythes over tijd, geboorte, leven en dood. De kunstenaar citeert uit klassieke mythes en voert in haar donkere fantasiewereld figuren op uit natuurverhalen, stedelijke omgevingen en de politiek. *La Santa Muerte*, een kruising tussen het Chileense personage 'de Dood' en de ruiter uit de Apocalyps, is een sleutelfiguur. Hij legt de brug tussen de inheemse dodencultus en de katholieke kolonisatie van Chili. Soms voegt Vásquez de la Horra tekst aan haar tekeningen toe: populaire zegswijzen die op een poëtische, vaak ironische manier de collectieve stem laten klinken. De kunstenaar tekent met potlood op gerecupereerd papier dat ze na het tekenen in was onderdompelt. Zo worden haar tekeningen ook materieel gelaagd en krijgen ze het kwetsbare aspect van huid. Soms worden tekeningen omgevouwen tot driedimensionale objecten.

50 / Erik VAN LIESHOUT

°1968, Deurne, Nederland

In de jaren '90 werd Erik van Lieshout bekend met expressieve schilderijen en rauwe tekeningen die een mix tonen van seks, drugs, de straatcultuur en mediafiguren. Intussen maakt hij multimediale installaties met ruw ineengeknutselde sculpturen, video's en tekeningen. Op een unieke geëngageerde en confronterende manier stellen ze de effecten van actuele politieke problemen en sociale conflicten aan de kaak. Van Lieshouts tekeningen uit de reeks *After the Riot II* tonen het moment na rellen veroorzaakt door religieus radicalisme, vreemdelingenvrees en onverdraagzaamheid. De kunstenaars beeldtaal is scherp, kritisch en rusteloos. Bij tekenen, voor hem een van de meest directe en eerlijke media, stelt hij efficiëntie boven technische perfectie.

52 / Jorinde VOIGT

°1977, Frankfurt am Main, Duitsland

Via gecodeerd schrijven en tekenen probeerde Jorinde Voigt in haar debuutperiode onzichtbare fenomenen te doorgronden uit het alledaagse leven, de cultuur en de wetenschappen. De horizon bv., de denkbeeldige lijn tussen hemel en aarde. Haar analyses waaierde ze visueel uit op papier. In recent werk richt Voigt zich meer op de innerlijke wereld van ideeën. Ze vindt inspiratie in literaire, theoretische en filosofische teksten van o.a. Schopenhauer, Epicurus, Celan en Jung. Vaak noteert ze eerst tekstfragmenten die terwijl ze ze las specifieke ideeën opriepen. Daaruit ontwikkelt ze vormen. Die snijdt ze uit, bewerkt ze en plaatst ze op hun oorspronkelijke plek terug om vervolgens verder te tekenen. Het leidt tot structuren van pulserende vormen die elkaar aantrekken, afstoten en voorzichtig omcirkelen.

53 / Kemang WA LEHULERE

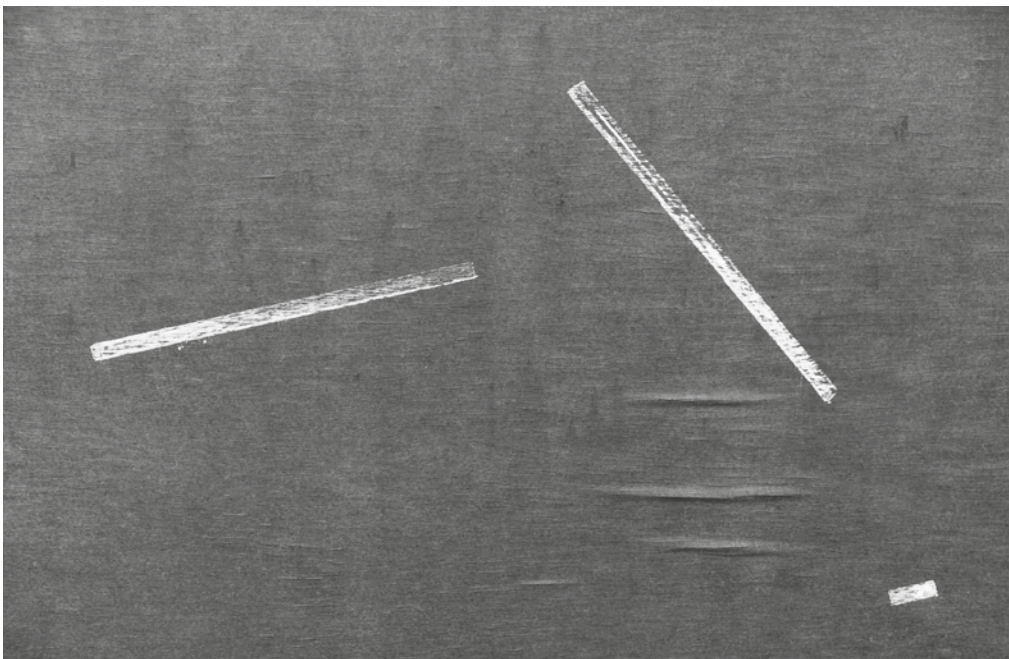
°1984, Cape Town, Zuid-Afrika

In muurtekeningen verwerkt Kemang Wa Lehulere zijn interesse voor lokale of persoonlijke verhalen en collectieve politieke geschiedenis en actualiteit. Vooral verloren of ongeschreven verhalen en de manier waarop ze onderhevig zijn aan geheugenverlies en verkleuring fascineren hem. De vluchtige, onuitsproken of onzichtbare verhalen die Wa Lehulere op het spoor komt, tekent hij uit in uitwisbare krijt. Zijn associatieve manier van tekenen heeft de improviserende energie van een performance. Wa Lehulere geeft zijn tekeningen de publieke status van graffiti en biedt ruimte om aan te vullen, aan te passen of te wissen. De kunstenaar velt geen oordeel maar toont potentiële scenario's waarin geplande ijkpunten en al dan niet uitgeveegde instant ideeën naast elkaar bestaan.

MUSEUMCULTUUR STROMBEEK/GENT

A LINE IS A LINE IS A LINE

02.10... 13.12.2015

© Bart Lodewijks

Parallel met de tentoonstelling **Drawing | The Bottom Line** houdt de tentoonstelling **A line is a line is a line** actuele vormen van tekenkunst tegen het licht.

Met Mario Airo, Francis Alÿs, Joseph Beuys, Marinus Boezem, Kasper Bosmans, Marcel Broodthaers, James Lee Byars, Jacques Charlier, Anne Teresa De Keersmaeker, Peter Downsbrough, Humane Groene Boontjes, Bart Lodewijks, Gwendolyn Lootens, Yola Minatchy, Meret Oppenheim, Blinky Palermo, Royden Rabinowitch, Gerhard Richter, Salam Atta Sabri, Thomas Schütte, Walter Swennen, Jan Van Imshoot, Philippe Van Snick, Lore Vanelslande, Georges Vantongerloo, Hans Verhaegen en Andy Warhol.

MER. Station 17: A NEW SPIRIT IN BOOKING

02.10... 13.12.2015

MER. Station 17: A New Spirit in Booking is een tentoonstelling van MER. Paper Kunst-halle, een onafhankelijke uitgeverij die het boek ziet als een kunstvorm of als een plek om kunst tentoon te stellen. MER. is een initiatief van Studio Luc Derycke.

Cultuurcentrum Strombeek

Gemeenteplein
1853 Strombeek-Bever
www.ccstrombeek.be

Open 7/7
ma-za 10-22u, zo 10-18u
gratis toegang

Openbaar vervoer Brussel > Strombeek
tram 3 (Esplanade)
bus 230, 231, 232

© Maria Laet, *Milk on pavement*, 2008 (detail)

Waar liggen de raaklijnen tussen heden en verleden, tussen ik en de medemens, tussen natuur en cultuur? Het MSK nodigt negen hedendaagse kunstenaars uit om in het museum te werken rond die grijze zone, waar grenzen vervagen en alternatieve zienswijzen ontstaan. Samen met ons formuleren ze een nieuwe visie op de wereld, vertrekkend vanuit het lokale.

In hun kunst materialiseert 'wederzijdsheid' zich in overvloeiende grijswaarden, in verbindingen tussen mensen en in de raakvlakken met de levendige, ons omringende wereld. Kunst vertrekt in de 21ste eeuw steeds meer vanuit die subjectiviteit, als antwoord op de individualiteit en radicaliteit van de 20ste eeuw.

Door te werken rond subjectieve raaklijnen, bevragen de kunstenaars meteen ook ons huidig wereldbeeld in een geglobaliseerde maatschappij. Ze gebruiken daarvoor uiteenlopende media. Zo wordt er getekend op het glazen museumportaal, geschilderd op de muren en komen er organische installaties op zaal. De kunstenaars tekenen elk op hun manier een bezielde wereld uit waar (menselijke) relaties in eer worden hersteld en opnieuw centraal komen te staan.

Met Edith Dekyndt, Aslan Gaisumov, Monika Grzymala, Tim Knowles, Maria Laet, Sarah Sze, Pieter Vermeersch, Gosia Wlodarczack en John Wolseley.

Bij de tentoonstelling **Drawing I The Bottom Line** stelde de publiekswerking van S.M.A.K. een ruim aanbod samen van activiteiten voor diverse doelgroepen. Neem zeker een kijkje op www.smak.be voor meer informatie.

Een greep uit het aanbod:

- Instaprondleidingen: Vanaf 8 november 2015 tot 31 januari 2016 kan je elke zondag om 11u meewandelen met een S.M.A.K.-gids. Deelname kost 4 euro exclusief toegangsticket.
- Tekenwerkplaats: Elke vrijdag tot en met 11 december 2015 kan je om 13u30 in S.M.A.K. aansluiten bij de Tekenwerkplaats i.s.m. Wisper. Telkens maximum vier individuele bezoekers kunnen meetekenen. Wil je meer dan een keer deelnemen, dan moet je je voor de volledige lessenreeks inschrijven.
- Animatiefilmatelier: Tijdens de herfstvakantie, van dinsdag 3 tot vrijdag 6 november 2015 telkens van 9u tot 16u, kunnen kinderen van 8 tot 12 jaar o.l.v. Waf! experimenteren met tekenfilm. Deelname kost 100 euro. Inschrijven kan via hidde.vanschie@smak.be
- Kunstendag voor Kinderen op zondag 15 november 2015: S.M.A.K. nodigt alle kinderen uit om mee te tekenen aan een collectieve animatiefilm. Elk kind maakt een krijttekening. Sandra Verkaart fotografeert elk beeld en stelt er 'die zondag in november' terplekke een animatiefilm mee samen.
- Matinee of Midi: Een rondleiding door de tentoonstelling met ontvangst- en napraatmoment met koffie, gebak en een glaasje cava in de vernieuwde inkomhal van S.M.A.K. Boeken kan via boekjebezoek@gent.be

Wil je up-to-date informatie over S.M.A.K. uit de eerste hand? Schrijf je dan in voor onze S.M.A.K.-nieuwsbrief op www.smak.be/nl/subscribe-to-newsletter

S.M.A.K. PROGRAMMA 2016

(onder voorbehoud)

UIT DE COLLECTIE | **SOL LEWITT**

11.04.2015... 14.02.2016

DRAWING | **THE BOTTOM LINE**

10.10.2015... 31.01.2016

AYSE ERKMEN & ANN VERONICA JANSSENS

A

31.10.2015... 14.02.2016

SCHENKING KORAKRIT ARUNANONDCHAI

LETTERS TO CHANTRI #1

The lady at the door/The gift that keeps on giving (feat. boychild)

23.02... 08.05.2016

UIT DE COLLECTIE | **NIEUW!**

23.02... 08.05.2016

MICHAEL BUTHE | RETROSPECTIEVE

05.03... 05.06.2016

RINUS VAN DE VELDE

05.03... 05.06.2016

INVISIBLE BEAUTY

28.05... 04.09.2016

LEE KIT

28.05... 04.09.2016

ZVI GOLDSTEIN

25.06... 30.10.2016

COMING PEOPLE 2016

25.06... 30.10.2016

CHRISTOPH BÜCHEL

24.09.2016... 08.01.2017

NAIRY BAGHRAMIAN

19.11.2016... 26.02.2017

Anna Barriball realiseerde haar muurtekening *Soundproof II* met de steun van

FABER-CASTELL
since 1761

De performance van **Andrea Galiazzo** wordt gesponsord door

